

АРХЕОЛОГІЯ
І ДАВНЯ ІСТОРІЯ
УКРАЇНИ
Випуск 1 (38)

2021
КИЇВ

НАУКОВИЙ ЖУРНАЛ — ЗАСНОВАНИЙ У 2011 Р.

ВИДАЄТЬСЯ ЧОТИРИ РАЗИ НА РІК

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Головний редактор

СИМОНЕНКО О. В., доктор історичних наук, Інститут археології НАН України

Відповідальний секретар

ГОРБАНЕНКО С. А., кандидат історичних наук, Інститут археології НАН України

Відповідальні за випуск

ПАВЛЕНКО С. В., Інститут археології НАН України

ГОРБАНЕНКО С. А., кандидат історичних наук, Інститут археології НАН України

ЧЛЕНИ РЕДКОЛЕГІЇ

БИРКЕ В., доктор археології, Інститут археології та історії мистецтв Академії наук Румунії

БОЛТРИК Ю. В., кандидат історичних наук, Інститут археології НАН України

БРУЯКО І. В., доктор історичних наук, Одеський археологічний музей НАН України

БУЙСЬКИХ А. В., доктор історичних наук, Інститут археології НАН України

ГОЛДЕН П., професор, Університет Ратгер, США

КУЛАКОВСЬКА Л. В., кандидат історичних наук, Інститут археології НАН України

МОЦЯ О. П., член-кореспондент НАН України, Інститут археології НАН України

ОТРОЩЕНКО В. В., доктор історичних наук, Інститут археології НАН України

ПОЛЦДОВИЧ Ю. Б., кандидат історичних наук, філіал Національного музею історії України — Музей історичних коштовностей України

ПОЛТОВИЧ-БОБАК М., професор, Жешувський університет, Польща

ПОТЄХІНА І. Д., кандидат історичних наук, Інститут археології НАН України

СКОРИЙ С. А., доктор історичних наук, Інститут археології НАН України

СОН Н. О., кандидат історичних наук, Інститут археології НАН України

СТЕПАНЧУК В. М., доктор історичних наук, Інститут археології НАН України

ТЕРПИЛОВСЬКИЙ Р. В., доктор історичних наук, Київський національний університет

ТОЛОЧКО П. П., академік НАН України, Інститут археології НАН України

ФІАЛКО О. Є., доктор історичних наук, Інститут археології НАН України

ХАЗАНОВ А. М., професор, Університет Медісон — Вісконсін, США

ХОХОРОВСЬКА Я., професор, Ягеллонський університет, Польща

ЧАБАЙ В. П., член-кореспондент НАН України, Інститут археології НАН України

У ВИПУСКУ:

СТАТТІ

ПУБЛІКАЦІЯ АРХЕОЛОГІЧНИХ
МАТЕРІАЛІВ

НОВІТНІ ДОСЛІДЖЕННЯ

ЖИТТЄВИЙ ПРОСТІР

ТАНАТОЛОГІЯ

ДО ІСТОРІЇ УБОРУ

ЮВЕЛІРНА СПРАВА

АРХЕОЛОГІЯ І ПРИРОДНИЧІ НАУКИ

ДИСКУСІЇ

АРХЕОЛОГІЯ І ДАВНЯ ІСТОРІЯ УКРАЇНИ

Науковий журнал з проблем археології та давньої історії

У журналі публікуються результати досліджень з археології та давньої історії України. Висвітлюються питання соціально-економічного розвитку та культурних зв'язків населення України у кам'яному та мідно-бронзовому віках, сторінки з історії киммерійців, скіфів та сарматів, матеріальна та духовна культура античних греків у Північному Причорномор'ї, етногенез та рання історія слов'ян, розвиток давньоруських міст і сіл, матеріальної культури середньовіччя і нового часу. Видаються нові археологічні матеріали, розвідки з історії археології та архівні джерела.

Для археологів, істориків, краєзнавців, учителів історії, студентів історичних факультетів, усіх, хто цікавиться давньою історією України.

The results of research on the archaeology and ancient history of Ukraine are published in the journal. The issues of social and economic development and cultural relations of the population of Ukraine in the Stone and Copper-Bronze Age, the pages of the history of the Cimmerians, Scythians and Sarmatians, material and spiritual culture of the Greeks in the Northern Pontic region, ethnogenesis and early history of the Slavs, development of the cities and villages of Ancient Rus, material culture of the Medieval and Modern periods are observed. New archaeological records, survey on history of archaeology and archival sources are being published.

This journal is intended for archaeologists, historians, regional specialists, teachers of history, students of historical departments and for anyone interested in the early history of Ukraine.

Засновник та видавець:

Інститут археології
Національної академії наук України

Свідоцтво про реєстрацію ЗМІ:

КВ № 17659-6509Р від 29.03.2011

Адреса редакції:

Україна, 04210, Київ 210, просп. Героїв Сталінграда, 12

Тел.: (+380-44) 418-61-02

Факс: (+380-44) 418-33-06

E-mail: secretaradiu@gmail.com

Офіційний сайт журналу:

<https://adiu.com.ua/index.php/journal>

Офіційна сторінка журналу:

Сайт «Спілка археологів України» [<http://www.vgosau.kiev.ua>] —

Бібліотека — Журнал «Археологія і давня історія України»

[<http://www.vgosau.kiev.ua/biblioteka/adiu>]

Затверджено до друку Вченою радою
Інституту археології НАН України
23.02.2021, протокол № 3.

Рисунки авторські

Надруковано в авторській редакції

Комп'ютерна верстка С. А. Горбаненка

Усі права застережено. Передрук можливий
зі згоди редакції та авторів статей

Видання випуску здійснене за підтримки

Виходить за інформаційної підтримки
Всеукраїнської громадської організації
«Спілка археологів України»

«Архітектурно-археологічна експедиція»
ІА НАН України;
Дніпро-Песельська ранньослов'янська
експедиція

ISSN 2227-4952 (Print)
ISSN 2708-6143 (Online)

Усі матеріали рецензовано

© ІНСТИТУТ АРХЕОЛОГІЇ НАН УКРАЇНИ, 2021

Підписано до друку 15.03.2021. Формат 60 × 84/8. Гарн. Century Schoolbook. Папір офс.
Друк офс. Ум.-друк. арк. 54,4. Обл.-вид. арк. 60,9. Тираж 100 екз. Зам.

Тираж видруковано ФОП О. О. Євенок, 10014, м. Житомир, вул. М. Бердичівська, 17А
тел.: 0412-422-106, email: bookovych@gmail.com

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру
видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції України
серія ДК № 3544 від 05.08.2009 р.

ЗМІСТ

До 70-річчя Валентини Олексіївни Петрашенко
(замість вступного слова)

СТАТТІ

Вакуленко, Л. В. Харчування прикарпатського населення у III—IV ст.

Горбаненко, С. А., Михайлина, Л. П. Залізний реманент хліборобів із Ревного

Черненко, О. Є. Археологізовані сліди орних знарядь на території стародавнього Чернігова

Чекановський, А. А. Керамічні люльки для куріння тютюну з фігуративними зображеннями

ПУБЛІКАЦІЯ АРХЕОЛОГІЧНИХ МАТЕРІАЛІВ

Жаров, Г. В., Терпиловський, Р. В. Поселення Вишеньки 1 на Десні

Переверзев, С. В. Дослідження літописного городища Чорнобиль у 2004—2020 рр. Результати, підсумки та перспективи

Прядко, О. О. Домантівське городище в гирлі р. Супій

Бобровський, Т. А., Євдокімова, О. О. Свинцева печатка візантійського чиновника кінця XI — початку XII ст. з розкопок 2019 р. в садибі Софійського собору у Києві

НОВІТНІ ДОСЛІДЖЕННЯ

Петраускас, А. В., Хададова, М. В. Нові дані до топографії городища 1 в Коростені

Манігда, О. В., Борисов, А. В., Беленко, М. М., Пічкур, Є. В. Городища Пороської оборонної лінії Бушеве та Піщана. Топографічні та стратиграфічні дослідження

CONTENTS

---

7 To the 70th anniversary of Valentyna Petrashenko (instead of the introductory word)

ARTICLES

---

10 *Vakulenko, L. V.* The Nutrition of the Subcarpathian Population in the 3rd—4th Centuries

16 *Gorbanenko, S. A., Mykhailyna, L. P.* Iron Agricultural Tools from Revne

33 *Chernenko, O. Ye.* Buried Furrows of Medieval Arable Implements in Chernihiv

44 *Chekanovskyi, A. A.* Ceramic Pipes for Smoking Tobacco with Figurative Images

PUBLICATIONS OF ARCHAEOLOGICAL MATERIAL

---

58 *Zharov, G. V., Terpylovskiy, R. V.* The Settlement of Vyshenky 1 on Desna River

70 *Pereverzev, S. V.* Research of the Chronicle Settlement of Chernobyl in 2004—2020. Resume, Results and Prospects

89 *Pryadko, O. O.* Domantivske Hill-Fort Mouth of the River Supiy

99 *Bobrovskyy, T. A., Evdokimova, A. A.* The Lead Seal of a Byzantine Official of the Late 11th — Early 12th Centuries from the Excavations 2019 in the Yard of the St. Sophia Cathedral in Kyiv

THE LATEST RESEARCH

---

105 *Petrauskas, A. V., Khadadova, M. V.* New Data on the Topography of Settlement 1 in Korosten

113 *Manigda, O. V., Borysov, A. V., Belenko, M. M., Pichkur, Ye. V.* Busheve and Pischana — Hill-Forts of Porossya Defensive Line. Topographic Survey and Stratigraphic Researches

Моця, О. П., Скороход, В. М., Сута, Л. Ф. Археологічна пам'ятка післямонгольського періоду на околиці Седнева

125 *Motsia, O. P., Skorokhod, V. M., Syta, L. F. Archaeological Site of the Post-Mongolian Period near Sedniv*

ЖИТТЄВИЙ ПРОСТІР

LIVING SPACE

Козловський, А. О., Крижановський, В. О. Садибодвори рядових мешканців Копиревого кінця

140 *Kozlovskiy, A. A., Kryzhanovskiy, V. O. Farmsteads-Mansions of Ordinary Residents of Kopyrev Kinec'*

Пуголовок, Ю. О. Житло пізньосередньовічного часу з Глинського археологічного комплексу

157 *Puholovok, Yu. O. Late-Medieval Dwelling from the Hlynsky Archaeological Complex*

Веремейчик, О. М. Житлова споруда першої половини XVII ст. у Любечі

168 *Veremeychik, O. M. Residential Building of the First Half of 17th Century in Lubech*

Додаток 1. Горбаненко, С. А. Палеоетноботанічні дослідження

182 **Appendix 1.** *Gorbanenko, S. A. Palaeoethnobotanical Research*

Додаток 2. Ковальчук, О. М. Іхтіологічні визначення матеріалів з Любеча

183 **Appendix 2.** *Kovalchuk, O. M. Ichthyological definition of materials from Lubech*

Додаток 3. Сергеева, М. С. Результати антракологічних досліджень матеріалів з розкопок Любеча 2016 р.

183 **Appendix 3.** *Sergeeva, M. S. Results of anthracological studies of materials from the excavations of Lubech 2016*

Пшеничний, Ю. Л., Бардецький А. Б. Комплекс споруд ранньомодерного часу Підборецького монастиря на острові Дубовець в околиці Дубна

185 *Pshenychnyi, Y. P., Bardeckiy, A. B. The Complex of Buildings from Early Modern Period of Pidborecky Monastery on the Ostriv Dubovets near Dubno*

ТАНАТОЛОГІЯ

THANATOLOGY

Козюба, В. К. Мікротопографія язичницького могильника X ст. під садибою Десятинної церкви в Києві

209 *Koziuba, V. K. Microtopography of the 10th Century Pagan Burial Ground under the Desyatynna Church Courtyard in Kyiv*

Бібіков, Д. В. Поховання у сидячому положенні на території Південної Русі

229 *Bibikov, D. V. Sedentary Burials on the Southern Rus' Territory*

Вайцяховіч, А. В. Вярхоўя Пцічы у X—XI стст. (па матэрыялах даследаванняў курганных могільнікаў)

242 *Voitekhovich, A. V. The Upper Part of the Ptich River in the 10th—11th Centuries (Based on Research Materials of Burial Mounds)*

Плавінскі, М. А. Датаванне і культурная прыналежнасць курганнага могильніка Мілты (Мядзельскі раён Мінскай вобласці)

259 *Plavinski, M. A. Dating and Cultural Identity of the Milty Barrow Cemetery (Miadziel District Minsk Region)*

Баранов, В. І., Івакін, В. Г., Широухов, Р. А. Поховальний обряд могильника Острів (за матеріалами розкопок 2017—2018 рр.)

279 *Baranov, V. I., Ivakin, V. G., Shyroukhov, R. A. Burial Rite of the Ostriv Graveyard (by the Results of Rescue Excavation 2017—2018)*

Макоўская, В. А. Праблемныя пытанні і перспектывы вывучэння дзіцячага пахавальнага інвентару Старажытнай Русі (у кантэксте сінхронных еўрапейскіх могильнікаў)

294 *Makouskaya, V. A. Problematic Issues and Prospects for Studying Children's Grave Goods of Ancient Rus (in the Context of Synchronous European Burial Grounds)*

ДО ІСТОРІЇ УБОРУ

TO THE HISTORY OF THE DRESS

Гопкало, О. В. Черняхівські «булли» (металеві та шкіряні підвіски-складні в ареалі культури Черняхів—Синтана-де-Муреш)

304 *Gopkalo, O. V. Chernyakhiv «Bullas» (Metal and Leather Pendants-Folding in the Chernyakhiv—Sintana-de-Mures Culture's Area)*

Дяченко, Д. Г. Браслети з зооморфними закінченнями (за матеріалами розкопок могильника Острів 2017—2020 рр.)

311 *Diachenko, D. G. Bracelets with Zoomorphic Terminals (According to the Excavations of the Ostriv Burial Ground in 2017—2020)*

Готун, І. А., Гунь, М. О., Сухонос, А. М. Нотатки про вбрання середньовічного селянства (із досліджень 2007—2011 рр. поселення Ходосівка-Рославське)

319 *Hotun, I. A., Hun', M. O., Sukhonos, A. M. Remarks about Outfits Medieval Peasantry (from Researches in 2007—2011 of Khodosiivka-Roslavske Settlement)*

ЮВЕЛІРНА СПРАВА

- Колода, В. В., Скиба, А. В.* Скарб коваля-ювеліра з Харківщини **347**
Додаток. Мизгін, К. В. Античні монети з Мирнодолинського скарбу **359**
Володарець-Урбанович, Я. В., Сидоренко, О. В. Слов'янські прикраси раннього середньовіччя із Полтавського Посулля: нові знахідки **362**
Додаток. Гошко, Т. Ю. Елементарний склад знахідок із поселення Хитці, уроч. Шимберьово і Вовчик, уроч. Рудка **382**
Комар, О. В. Ювелірна форма з Ходосівського поселення волинцевської культури **383**

АРХЕОЛОГІЯ І ПРИРОДНИЧІ НАУКИ

- Рудич, Т. О.* Антропологічні матеріали з могильника черняхівської культури біля села Попівка **398**
Ягодинська, М. О., Горбаненко, С. А. Землеробство в межиріччі Дністра та Ікви у давньоруський час (за археологічними даними) **408**
Сергеева, М. С., Кравченко, Р. А. Предмети з обробленої кістки з городища Радичівське 3 на р. Десна (за матеріалами досліджень 1991—1992 рр.) **425**
Додаток. Сенюк, О. Г. Визначення оброблених кісток з поселення Радичівське 3 **436**

ДИСКУСІЇ

- Біляєва, С. О.* Українські обрії Північного Причорномор'я (історико-археологічні спостереження) **438**
Козубовський, Г. А. До походження гривні **449**

JEWELRY ART

- Koloda, V. V., Skyba, A. V.* Stash of a Smith Jeweller from Kharkivschina **347**
Appendix. Myzgin, K. V. Ancient Coins from the Myrna Dolyna Hoard **359**
Volodarets-Urbanovych, Ya. V., Sydorenko, O. V. Slavic Jewelry of the Early Middle Ages Found from Sula Basin in Poltava Region: New Finds **362**
Appendix. Goshko, T. Yu. Elementary Composition of Finds from the Settlement Khittsi, Tract Shimberovo and Vovchik, Tract Rudka **382**
Komar, O. V. The Jewelry Mold from Khodosivka Settlement of the Volyntsevo Culture **383**

ARCHAEOLOGY AND NATURAL SCIENCES

- Rudich, T. O.* Anthropological Materials of the Chernyakhiv Culture's Cemetery near Village Popivka **398**
Yahodyn'ska, M. O., Gorbanenko, S. A. Agriculture in the Interfluvium of Dniester and Ikva at Old Russian Period According to Archaeological Findings **408**
Sergeeva, M. S., Kravchenko, R. A. Objects from the Treated Bone from the Settlement of Radychivske 3 on the Desna River Basin (According to the Excavations 1991—1992) **425**
Appendix. Seniuk, O. G. Determination of Processed Bones from the Settlement of Radychivske 3 **436**

DISCUSSIONS

- Biliaieva, S. O.* The Ukrainian Horizons of the North Black Sea Area: Historical and Archaeological Observations **438**
Kozubovskiy, G. A. To the Origin of the Grivna **449**

